

ज्ञानेनेति तत्त्वदर्शिनोन्मुखं चेत्तत्त्वस्य तमः पिहिततयानधिगमत्तत्रशुक्लैरजतादिवन्मानुषत्वासुरत्वादिभावं पश्यति तत्र उत्तरोत्तरज्ञानेन पूर्वपूर्वधमान्परिसंख्यायबाधित्वाभ्रामुवंति शुभ्रं मोक्षमिति त्रयोदशे न संबन्धः सदोषान् आगमापायितयामिथ्यात्वदोषयुक्तान् यथोक्तं आदावंते च यन्नास्ति वर्तमाने पित्तत्वेति नास्त्यो विद्येते भावदिति च ज्ञात्वापरिसंख्यायेति सर्वत्र योज्यं तत्र यथायथा तत्त्वावरकस्य तमसः स म्यग्वेक्षणेनापगमस्तथा उत्तरोत्तरमुक्लृष्टविषयोपस्थितिर्यावत्ब्राह्मणो विषयान्पश्यति प्राग्वत् ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ अत्र गुणा अप्यागमापायितया दोषा एवेति ते पिहानार्थमेव ज्ञातव्याः ॥ १२ ॥ सांख्यज्ञाने पिदोषाः विद्वत्त्वाभिमानादयः गुणाः अद्वेष्टत्वादयः ॥ १३ ॥ सत्वमिति आनन्दः प्रीतिरुद्वेगः प्राकाश्यं पुण्यशीलता संतोषः श्रद्धा धानत्वमार्जवंत्यागशीलता ऐश्वर्यं चेति सत्वस्य गुणा

ज्ञानेन परिसंख्यायसदोषान्विषयान्नृप ॥ मानुषान्दुर्जयान्कृत्स्नान्यैशाचान्विषयांस्तथा ॥ ५ ॥ राजसान्विषयान्ज्ञात्वा यक्षाणां विषयांस्तथा ॥ विषयान्नौरगा
न्ज्ञात्वा गांधर्वविषयांस्तथा ॥ ६ ॥ पितृणां विषयान्ज्ञात्वा तिर्यक्षुचरान्नृप ॥ सुपर्णविषयान्ज्ञात्वा मरुतां विषयांस्तथा ॥ ७ ॥ राजर्षिविषयान्ज्ञात्वा ब्रह्मर्षिवि
षयांस्तथा ॥ आसुरान्विषयान्ज्ञात्वा वैश्वदेवांस्तथैव च ॥ ८ ॥ देवर्षिविषयान्ज्ञात्वा योगानामपि चेश्वरान् ॥ प्रजापतीनां विषयान्ब्रह्मणो विषयांस्तथा ॥ ९ ॥
आयुषश्च परं कालं लोकं विज्ञाय तत्त्वतः ॥ सुखस्य च परं तत्त्वं विज्ञाय वदतां वर ॥ १० ॥ प्राप्तकाले च यदुःखं स तत् विषयैषिणां ॥ तिर्यक्षुपततां दुःखं पततां नरके च
यत् ॥ ११ ॥ स्वर्गस्य च गुणान्कृत्स्नान्दोषान्सर्वान्श्च भारत ॥ वेदवादे ये पिदोषा गुणायै च पि वैदिकाः ॥ १२ ॥ ज्ञानयोगे च ये दोषा गुणायोगे च ये नृप ॥ सांख्यज्ञा
ने च ये दोषास्तथैव च गुणान्नृप ॥ १३ ॥ सत्वं दशगुणं ज्ञात्वा रजो नवगुणं तथा ॥ तमश्चाष्टगुणं ज्ञात्वा बुद्धिं सप्तगुणं तथा ॥ १४ ॥ षड्गुणं च मनो ज्ञात्वा नभः पंचगु
णं तथा ॥ बुद्धिं चतुर्गुणं ज्ञात्वा तमश्च त्रिगुणं तथा ॥ १५ ॥ द्विगुणं च रजो ज्ञात्वा सत्वमेकगुणं पुनः ॥ मार्गं विज्ञाय तत्त्वेन प्रलये प्रेक्षणे तथा ॥ १६ ॥

दशानि सर्गजाः आस्तिकत्वमकार्पण्यं सुखदुःखोपसेवनं भेदः पुरुषता चैव कामक्रोधौ मदस्तथा द्रष्टृषातिवादाश्च न वै ते राजसा गुणाः तमो मोहो महामोहस्तामिस्रश्चांधं पंचमः निद्राप्रमादालस्यमित्यष्टौ तमसो
गुणा इति बुद्धिं सप्तगुणं महदहंकारं पंचतन्मात्ररूपां ॥ १४ ॥ मनः श्रोत्रादिपंचकेन सह षड्गुणं नभः वियदादिपंचकरूपं बुद्धिः संशयनिश्चयगर्वस्मरणरूपा तमः अम्रतिपत्तिविप्रतिपत्तिविपरीतप्रतिपत्तिरूपं ॥
१५ ॥ रजः प्रवृत्तिदुःखरूपं सत्वं प्रकाशरूपं बुद्ध्यादीनां पुनर्यहंकारात्तिलोम्येन सत्वे तत्त्वविलापनार्थं एते पंच पंचाशात् एतेषां मध्ये तत्त्वेन याथात्म्येन मार्गं आत्मप्रापकं सत्वादिप्रधानं विज्ञाय हानार्थं तत्त्वतिव
धकं च रजस्तमः प्रधानं गुणजातं विज्ञाय प्रलये प्राकृतलये तथा प्रेक्षणे आत्मतत्त्वलोचने च ॥ १६ ॥